

Ж.Т.Салтақова,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ докторанты,
Алматы, Қазақстан.
e-mail: aibolanel_27@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-3161-2179

«ДОТАН БАТЫР» ЖӘНЕ «ҚҰБЫҒҰЛ» ЖЫРЛАРЫНЫҢ ЖИНАЛУ, ЖАРИЯЛАНУ ТАРИХЫ

Мақалада қазақ көне эпостары зерттелу тарихы мен «Дотан батыр» және «Құбығұл» жырларының жиналу, жариялану тарихы сөз болады. Ғалымдар сан ғасырлық тарихы бар эпостық жырлардың шығу тегіне, құрылымына, жанрлық жүйесіне, көркемдік ерекшеліктеріне байланысты зерттеу жұмыстар жүргізіп келді. Осы мол қазынаның көлемді де көркем саласының бірі – көне эпос. Көне эпос үлгілерінің қолжазба нұсқаларының жиналу тарихы өткен ғасырдың басында басталып, бүгінгі күнге дейін жалғасып отырғаны айқындалды. Көне эпостың сюжеттік құрамы бірдей емес. Аталған эпостарда мифтің, ертегінің, аңыз-әңгімелердің рөлі де түрлі дәрежеде болады. Және де көне эпостың тақырыптық аясы да, идеялық бағыты да, образдар жүйесі де әртүрлі болып келеді. Өйткені, бір тобында қаһармандық мадақталса, енді бірінде аңшылық, мергендік жырланады, үшінші бір жырлар тұтастай мифологиялық сюжетке құрылады.

Кілт сөздер: фольклор, қолжазба, эпос, көне эпос, нұсқа, версия, жыр, жанр.

Кіріспе. Уақыт өткен сайын толығып, өз құндылығын арттырып отырған қолжазба мұралардың ең көп жиналған және көпнұсқалы саласының бірі – эпикалық жырлар. Қазақтың эпикалық жырлары – өзінің құрамы, көлемі жағынан аса бай, ұлт мақтанышы. Эпостық жырларды стадиялық, жанрлық жағынан алып қарағанда, көне дәуірлердің шындығын көз алдымызға елестетеді. Мысалға мифологиялық сипатта, ғажайып, сиқырлы күштерге сенушілік, түрлі архаикалық элементтер «Құламерген, Жоямерген», «Мұңлық, Зарлық», «Дотан батыр», «Құбығұл» жырларында кездесе, қаһармандық эпостың классикалық үлгілері «Алпамыс», «Қобыланды батыр», «Ер Тарғын», «Қамбар батыр» жырларында ру, тайпа бірлестіктерінің дәуірінің, елдің тәуелсіздігі, бостандығы үшін өткен күрестер сипатталады (Албеков, 2017:33). Ал, «романдық эпос» аталып жүрген жырлар іштей екі топқа бөлінеді: қазақ ғашықтық жырлары («Қозы Көрпеш-Баян сұлу», «Қыз Жібек» т.б.) және шығыс сюжетін арқау еткен жырлар («Сейпілмәлік», «Жүсіп-Зылиқа», «Ләйлі-Мәжнүн»). Қазақ эпосының уақыт жағынан алғанда кейінгі дәуірге, ақиқат оқиғаларға негізделген – тарихи жырлар («Бөгенбай батыр», «Абылай хан. Сабалақ», «Қабанбай батыр» т.б.). Ғалымдар сан ғасырлық тарихы бар эпостық жырлардың шығу тегіне, құрылымына, жанрлық жүйесіне, көркемдік ерекшеліктеріне байланысты зерттеу жұмыстар жүргізіп келді. Осы мол қазынаның көлемді де көркем саласының бірі – көне эпос. Фольклортану саласында көне эпос және оның жекелеген үлгілері туралы Ә.Марғұлан, Ә.Қоңыратбаев, Қ.Жұмалиев, М.Ғабдуллин, Е.Ысмайылов, Н.С.Смирнова, Т.Сыдықов, Р.Бердібаев, Ш.Ыбыраев, Б.Әзібаева т.б. ғалымдар құнды пікірлер айтып, бұл жанрдың табиғатын әр қырынан қарастырады.

Әдістер. Типологиялық, тарихи-салыстырмалы.

Нәтижелер. Көне эпос пен қаһармандық эпостың айырмашылықтары мен жанрлық сипаттары туралы орыс фольклоршылары да құнды ғылыми тұжырымдар жасаған. Белгілі

фольклортанушы В.М.Гацак эпостық жырларды көне қаһармандық, қаһармандық, романдық, тарихи деп төртке бөледі (Гацак,1975:4). Ал Б.Н.Путилов көне эпос жайындағы зерттеулерді шола отырып, былайша жүйелейді: «мифологиялық эпос, батырлық ертегі, мемлекет пайда болғанға дейінгі (догосударственный) эпос – алғашқы қауым жемісі» (Қоңыратбаев,1975:31). «Культурная эволюция, а тем более - развитие эстетического сознания – может быть определена как совокупность сменяющихся явлений и феноменов, вид и структура которых лишь косвенно зависит от воздействия объективных факторов. Уникально-стохастическая структура культурных презентаций, в частности - эстетических представлений - определяет их жесткую этноареальную ориентацию. Культурные и эстетические архетипы в своей функциональной форме могут существовать лишь в «родной» этнической среде, а их дрейф в иные национальные пространства осуществляется в усеченных посреднических модификациях» (Бауаев,2015: 215).

Көне эпостың сюжеттік құрамы бірдей емес. Аталған эпостарда мифтің, ертегінің, аңыз-әңгімелердің рөлі де түрлі дәрежеде болады. Және де көне эпостың тақырыптық аясы да, идеялық бағыты да, образдар жүйесі де әртүрлі болып келеді. Өйткені, бір тобында қаһармандық мадақталса, енді бірінде аңшылық, мергендік жырланады, үшінші бір жырлар тұтастай мифологиялық сюжетке құрылады. Осы орайда, академик Р.Бердібаев көне эпос мәтіндеріне тән жеті ортақ белгісін атап көрсетеді (Бердібаев, 2005:65).

Талқылау. Көне эпостардың қатарындағы «Дотан батыр» жыры да ертегілік сипатымен ерекшеленеді. Жырдың қысқаша мазмұны мынадай: Құбақанбайдың қырық ұл, қырық қызы ел іздеп шығады. Жолда бір тоғайға түнегенде жалмауызға кездеседі. Жалмауыздың шартымен кенже бала Дотан Күнікей қызды іздеп жеті жылдық жолға шығады. Жолда өзіне бірнеше батыр серіктер табады. Шынтемір ханның аулына барғанда Күнікей қызды қалмақ ханына әйелдікке беру туралы келісім болғанын естіп, Дотан батыр соғысқа шығады. Соғыста Дотан қалмақтарды жеңеді. Шынтемір хан уәдеден тайып, Күнікейді ұзатқысы келмейді. Бірнеше тапсырмаларды сүрінбей орындап, Дотан батыр серіктерінің көмегімен қызды алып қашады. Бауырларымен табысып, жалмауызды өлтіреді. Ел-жұртына оралып, ағаларын үйлендіру үшін тағы да сапарға шығады. Қырық мың адамы бар елдімекенді шаппақ болған қалмақтарды жеңіп, сол елге Дотан хан болады. Қарамағындағы халықты өз еліне көшіріп әкеледі. «Әрине, қазақ фольклорындағы бұл бейнелер - баяғы рух – иелердің мифологиялық сипатын сақтаған ежелгі кейіпкерлер емес. Олар көп өзгеріске ұшыраған. Дей тұрғанмен, мұнда көне мифтік ұғымдардың ізі бар екені күмәнсіз» (Қасқабасов,2002:584) деген пікіріне алып қосарымыз жоқ.

«Қисса Дотан Құбақанбайұғлы» жыры 1903 жылдан 1917 жылға дейін бірнеше рет баспа бетін көрген. Жырды жариялаған – Жүсіпбек Шайхысламов. Қолжазба қорларында жырдың бірнеше көшірмелері мен нұсқалары сақтаулы. Солардың бірін Аманғали Сегізбаев жинап, институт қорына өткізген (85-бума). Қолжазбадағы мәтін кіммен, қалай жазылып алынғаны туралы мәлімет көрсетілмеген. Қолжазбаны 1915 жылы Қазанда жарық көрген «Қисса Дотан Құбақанбайұғлы» жырымен жолма-жол салыстыру арқылы төмендегідей айырмашылықтарды анықталды. Бұл ретте Қазан нұсқасы түпнұсқа негізінде алынды (Қисса Дотан Құбақанбайұғлы,1915:27).

<p>Қазан нұсқасы, 1915. – Менің өзiм баламын, Оттай қаулап жанамын, Жасымнан қайғы көргенiм, Iшiм толған сәнамын. Ханыңа барып сәлем айт, Алла маған жар болса, Басын кесiп аламын, Жұртыңа бүлiк саламын. Iздегенiм <i>шәджағат</i>, Мұсылманға панамын.</p>	<p>А.Сегiзбаев қолжазбасы – Менің өзiм баламын, Оттай қаулап жанамын. <i>жоқ</i> <i>жоқ</i> Ханыңа барып сәлем айт, <i>жоқ</i> Басын кесiп аламын. Жұртыңа бүлiк саламын. Iздегенiм <i>қан майдан</i> Мұсылманға панамын.</p>
--	--

Байқап отырғанымыздай жыршы түпнұсқамен жақсы таныс болған және өз тарапынан қысқартулар мен өзгертулер жасаған. Қазан нұсқасындағы 1113-жолдағы *шәджағат* сөзі А.Сегізбаев қолжазбасында «қан майдан» сөзімен ауыстырылған. Шәджағат – араб сөзі, қазақша мағынасы ерегес, жанжал дегенді білдіреді. Яғни, сөз мағынасы өзгермей қан майдан сөзі шәджағат сөзінің синонимі ретінде қолданылған. А.Сегізбаев нұсқасы аяқталмаған. Дотанның жалмауыз кемпірді өлтіріп, еліне қуанышпен қайтқан жерімен аяқталады. Қырық ағасын үйлендіруі, қалмақтарды жеңіп, өзіне бағындыруы сияқты эпизодтар жыр нұсқасына кіріктірілмеген. Осы қолжазба қорындағы «Қисса Дотан Құбақанбайұлы уә һәм жалмауыз кемпірдің өлгені» (98-бума) атты қолжазбаның алғашқы бетінде мынандай мәліметтер жазылған: «Ертегідей ерігіп қисса қылушы мәшһүр қожа Жүсіпбек. Жазылды Россияның 1900-шы жылы, 23-і июлде, жексенбі күні. Нәшри: Ибраһим Нәжміттин ұғлы Шәмсуддинов». Яғни, 1915 жылы Қазанда жарық көрген жырдың көшірмесі. «Мәшһүр қожа Жүсіп» деп отырғаны – Жүсіпбек Шайхисламов. Белгілі жыршы, жырау Н.Нысанбайұлы жырлаған «Дотан бала» жыры – 3193 өлең жолынан құрылған (Нысанбайұлы, 1941:64). Ал 1915 жылы Қазанда жарияланған мәтіннің 2075 жолдан тұратынын ескерсек, Нұралы жыраудың жырды әсірелеп, өз тәсілімен көркемдеп, жадынан қосып жырлағанын аңғаруға болады. Араб әрпінде жазылған жыр былай басталады:

Бисмилла деп бастадым,
Қолыма алдым әуелі
Қалам ұрар аспабын.
Жаңаладым ескіден
Құбақанбайдың дастанын,
Шығарған молла Нұралы,
Алпыс алты жастамын.

Ақын-жыршы Н.Нысанбайұлы «Дотан батыр» жырының Қазан нұсқасымен таныс болған сыңайлы. Сондықтан да жыр сюжетін пайдалана отырып, өз нұсқасын дүниеге әкелген. Ал Құбақанбайдың байлығын жырау былай суреттейді:

Қырық қыз, қырық ұлы бар,
Малдарында есеп жоқ.
Сексен түйе, бие бар,
Төрт жүз елудей қойы бар.

Жыр соңында Дотанның қалмақтармен соғысы:

Үш күн, үш түн ұрысты,
Бояды қанға қылышты.

Қалмақтар қашып дүркіреп,
Тау тауға қашып жылысты.

Ж.Шайхысламұлы жариялаған «Қисса-и Дотан Құбақанбайұлы» жырының тағы бір көшірмесін Бейсембек Жанпейісов 1941 жылы Орталық ғылыми кітапхананың қолжазба қорына тапсырған (328-бума). Өкінішке орай, тек 1920 жылы хатқа түсірілгендігі туралы деректен өзге, жинаушының өмірбаяны, жырды кімнен, қалай жазып алғандығы туралы мәлімет кездеспейді. Осы ретте аталған бумада «Дотан батыр» жырының тағы бір қолжазба мәтіні сақтаулы тұрғанын айта кету керек. Жыр нұсқасын жинаушы Жүсіпов Мәлім 1940 жылы жазып алған. Бұдан өзге мәліметтер жоқтың қасы. Тек М.Жүсіпов 1940 жылы Е.Ысмайыловтың атына жазылған хатында «Мақсұтхан» қиссасын, «Молда Мұса мен Манат қыздың айтысын» және «Үйсін, тама руларының айтысын» білетіні туралы жазған. «Тотан батыр» деп аталатын бұл нұсқаның негізгі сюжеті Қазан нұсқасынан көп алшақ кетпейді. Тек мұнда оқиға Құбақан байдың бес жігітке бес қыз әперген сәтімен аяқталады. Ал Қазан нұсқасында оқиға желісі біраз дамытылып, отау құрған жастарға той жасалып, Құбақан бай мұратына жетеді.

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты 2003 жылы ұйымдастырған «Қазан экспедициясының» мүшелері, филология ғылымдарының кандидаттары: Қ.Қорабай мен Т.Қыдыр «Дотан батыр» жырының 1903 жылы Қазанда жарық көрген кітаптың көшірмесін тапсырған (1129-бума). Сондай-ақ осы қорда «Тотан батыр» жырының 1960 жылы Қозыбақов Батыр тапсырған ертегі нұсқасы да сақталған (325-бума). Ертегі мәтіні жыр сюжетінен өзгеше. Ертегілік сипаты басым. Ертегі дегі бас қаһарман Тотан жырдағыдай Құбақан байдың қырық ұлының бірі емес, жалғыз ұл. Ол болашақ жарын түсінде көріп, жеті айшылық сапарға шығады. Жалмауыз кемпірге кездесіп, Күнікейді әкеліп беруге уәде етіп, өмірін аман сақтап қалады. Ғажайып күштерге ие серіктерінің арқасында, жауларын жеңіп, сүйгеніне қол жеткізеді. Жалмауыз кемпірді де ажал құштырып, аман-есен еліне оралады. Жырдың Қазан нұсқасы 1961 жылы «Батырлар жырының» 2-томында және «Бабалар сөзі» жүзтомдық сериясының 52-томына енді (Бабалар сөзі, 2008:121).

«Дотан батыр» жыры «Ер Дотан» деген атаумен Қытайда тұратын қазақтар арасында кеңінен танымал. Аталған жыр 2011 жылы «Қазақ ауыз әдебиетінің қазынасы» сериясының 2-томында жарияланды. Серияға «Мөрі ауданының қисса-дастандары» атты кітаптан алынған. Осы кітаптағы түсініктемеге сүйенсек, жырды жинап, жариялауға ұсынған Шоқпартас ауылының тұрғыны – Саматыйұлы Бишарап (Қазақ ауыз әдебиетінің қазынасы, 2011:606). Бұдан бұрын осы нұсқа «Алтай аясында» журналының 1981 жылғы 2-санында басылым көрген. Айтып беруші, жариялаушы – Жанатқан Нұрбайұлы. Аталған кітаптар мен журнал сандарын М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты «Шетелдегі қазақтар фольклоры» ғылыми-зерттеу жобасы аясында 2013 жылы ұйымдастырған «Қытай қазақтары экспедициясы» барысында көшірмелері институт қорына әкелінді (1254-бума). Қорға тапсырушылар: институттың ғылыми қызметкерлері А.Тойшан және Н.Нәбиолла.

Ал «Құбығұл» жыры 1941 жылы белгілі эпик-ақын, жыршы Н.Байғаниннің жырлауынан хатқа түсірілді. Оның ертегі нұсқасы 1901 жылы «Тургайская газетада» «Кобдагул» деген атаумен, кейін 1908 жылы осы газетте («Тургайская газетада») «Батыр Кубыкул» деген атпен орыс тілінде жарияланған. Жырдың Нұрпейіс нұсқасы 1964 жылы «Батырлар жырының» 3-томында жарық көрді (Батырлар жыры, 1964:365).

Жыр баласыздық зарымен басталады. Жасы жетпіске келген Уәли хан бір перзентке зар болып, қубас хан атанып, қорлық көреді. Әулие-әнбиелерден медет тілеп, дала кезіп жүргенде, түсінде Баба түкті шашты Әзіз аян береді. Оған балалы болатынын, баласының есімін Құбығұл атау керектігін айтады. Ұлды болған Уәли хан үлкен той жасайды. Құбығұл алыптарша жылдам есейеді. Жеті жасқа келгенінде түсіне сұлу қыз еніп, бұған ынтық екенін, іздеп келуін өтінеді. Ханзада қыздың мекенін сұрап халыққа жар салады. Құбығұл тұлпары мен қару-жарығын дайындап, әкесінің ақ батасымен сапарға аттанады. Көптеген

қиындықтарды жеңіп (айдаһармен айқасуы, өзеннен өтуі, қойшы болып болашақ қайынатасына; түсінде көрген сұлу Ақбілекпен кездесуі; ғашығын алып қашуы; қуғыншылармен жекпе-жекте жеңуі; көл жағасында айдаһардың Ақбілекті жұтып қоюы, Құбығұлдың қалыңдығын құтқаруы), еліне аман-есен оралады. Жыр отыз күн ойын, қырық күн той жасаған бақытты сәтпен аяқталады.

«Эпос кейіпкерлерін мифтік сипатқа ие және мифологиялық болып жіктелуі фольклорлық поэтикаға сай. Фольклорлық дәстүр мифологиялық ойлау жүйесіне негізделі отырып, дүниетанымдық бастаулардан көркемдік ойлау жүйесіне қарай жол ашады. Түркі халықтары дастандарында мифтік сарын бұл халықтардың ежелгі дәуірлердегі ортақ дүниетанымы мен тұрмыс-тіршілік, салт-ғұрпынан хабар береді. Эпостық мұраны тудырушы жыраулар кейіпкерлерді мифтік сипаттар дарыту арқылы даралай отырып, халықтық аңсарды, арман-мұратты, жауынгерлік-жасампаздық рухты танытатын эпикалық мұраның архаикалық табиғаты ежелден бүгінге дейін жалғасқан поэтикалық дәстүрдің негізгі арнасы болып табылады» (Аймұхамбет, Кенжалин, 2017:186).

Құбығұл бейнесі классикалық батырлық эпостың қаһарманы іспеттес сомдалған. Бірақ оның ерліктерінің бағыты мен мазмұны батырлық эпос қаһарманының ерлік іс-әрекеттерінен бөлек. Дәстүрлі эпос қаһарманы батырлығының негізгі, түпкі мақсаты – елін, жерін сыртқы дұшпаннан қорғап, руына, еліне, күллі халқына қызмет ету болып табылатыны белгілі. Ал Құбығұл өзінің барлық мүмкіндігін, бүкіл батырлық әрекетін тек бір мақсатқа ғана жұмсайды, ол мақсаты – Ақбілектей аруға үйлену. Әрине, батырлық эпоста да бас кейіпкердің қаһармандық жолмен үйленуі эпос мазмұнының айтарлықтай бөлігін құрайды. Сонымен бірге мұнда батырдың үйленуі түпкі мақсат емес, ол батыр үшін бірінші сынақ, Отанын қорғауға дайындығын тексеру, батыр тұлғасында қалыптасқанын байқау секілді т.б. Ал отбасы, қалыңдығы үшін күресу, яғни жеке бас мүддесін мақсат ету, осы жолда батырлық таныту – көне эпос сюжеттерінің ең кең таралғаны және осы сюжетті арқау еткен жырлардың негізгі мазмұны екені белгілі (Ыбыраев, 1993: 53).

Халық жадында ғасырлар бойы сақталып келген бұл көне сюжет кейінгі дәуірлерде ғана жыр өзегіне айналыған. Мысалы, жырдың сюжеттік байланысы ретінде Құбығұлдың ұйықтап жатып көрген ғажайып түсі алынған. Түсінде көрінген ару Құбығұлға ғашықтығын айтып, «іздеп кел, досым» – дейді. Жігіт те қызға ғашық болады, қызды іздеп алыс сапарға шығады. Демек, кейіпкер көрген киелі түс оның ұзақ, қатерлі сапарға шығуына бірден-бір себеп болады (Қазақ фольклорының типологиясы, 1981:32).

Қорытынды. Жоғарыда айтылғандай «Құбығұл» жыры халық ақыны, әйгілі жыршы Нұрпейіс Байғаниннің жырлауы бойынша елге тараған. Ол көптеген эпостық жырларды жаттап айтып, кейбірін өзінше жырлағаны белгілі («Қобыланды», «Құбығұл» т.б.). Ақынның Қазан төңкерісінен бұрынғы толғаулары мен сатиралық арнау өлеңдері, Қазақбай ақынмен айтысы т.б. шығармалары ел аузында сақталғанымен, кезінде жазылып алынбаған. Аталған жыр Н.Байғанин айтуынан 1941 жылы хатқа түсірілген. Жырдың түпнұсқасы Орталық ғылыми кітапхананың қорында сақталған (705-бума, 3-дәп.). Қолжазбаның соңғы бетінде жинаушы Ахмет Ескендіровтің мына сөздері жазылған: «Жазылып алынды 22-июнь, 1941 жыл. Ақтөбе қ. Байғанин Нұрпейіс. Латын әрпінде. Нұрпейістің бұл жыры өзінің айтуы бойынша сол қалпында, ешқандай өзгеріссіз жазылды. Бұл өзінің жас кезінен айтып жүретін жыры екен. Машинкаға басуға мүмкіндік болмай, қолжазба қалпында жіберіп отырмын. Ахмет Ескендіров. 22/ҮІ. 1941 жыл». Жырдың Ахмет Ескендіров жазып алған нұсқасының көшірмелері М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының қолжазба қорында да сақтаулы (Байғанин, 1941:45). Белгілі фольклортанушы О.Нұрмағамбетованың эзирлеуімен «Құбығұл» жыры 1992 жылы «Жазушы» баспасынан басылым көріп, кейін «Бабалар сөзі» жүзтомдық сериясының 52-томында жарияланды (Бабалар сөзі, 2008:186).

Жоғарыда айтылғандарды сараптай келе, көне эпос үлгілерінің қолжазба нұсқаларының жиналу тарихы өткен ғасырдың басында басталып, бүгінгі күнге дейін жалғасып отырғаны айқындалды.

Ж.Т. Салтакова,
докторант КазНУ им. аль-Фараби,
г. Алматы, Казахстан;
E-mail: aibolanel_27@mail.ru

ИСТОРИЯ СОБИРАНИЯ И ИЗДАНИЯ ЭПОСА «ДОТАН БАТЫР» И «КУБЫГУЛ»

В статье рассматривается история исследования казахского архаического эпоса, а также история собрания и издания эпоса «Дотан батыр» и «Кубыгул». Казахский архаический эпос, возникший в далекие времена, дошел до нас в записях второй половины XIX века, в интерпретации акынов и жырыши, творивших в рамках эпической традиции своего времени, то есть не в своем первоначальном облике, а претерпев значительные изменения, порой трансформировавшись до неузнаваемости. Но архаические сюжеты, сформировавшиеся в глубокой древности, сохранили в целом свои константы и доминанты, свой глубинный смысл. Они обнаруживают свои генетические связи с древнейшими представлениями наших предков и важнейшими общественными институтами своего времени.

Ключевые слова: фольклор, рукопись, эпос, архаический эпос, вариант, версия, жыр, жанр.

Zh. T. Saltakova,
doctoral student of Al-Farabi KazNU,
Almaty, Kazakhstan;
e-mail: aibolanel_27@mail.ru

HISTORY OF COLLECTION AND PUBLICATION OF EPOS “DOTAN BATYR” AND “KUBYGUL”.

Abstract. The article discusses the history of the study of the Kazakh archaic epic, as well as the history of the collection and publication of the epic “Dotan Batyr” and “Kubygul”. The Kazakh archaic epos, which arose in ancient times, has come down to us in the records of the second half of the 19th century, in the interpretation of akyns and zhyrshes, who worked within the epic tradition of their time, that is, not in their original appearance, but underwent significant changes, sometimes transforming beyond recognition. But archaic plots, formed in ancient times, retained their constants and dominants as a whole, their deepest meaning. They discover their genetic connections with the oldest representations of our ancestors and the most important social institutions of their time.

Key words: folklore, manuscript, epic, archaic epic, version, version, zhyr, genre.

Information about authors:

Ж.Т.Салтакова, эл-Фараби атындағы ҚазҰУ докторанты, Алматы, Қазақстан. e-mail: aibolanel_27@mail.ru. ORCID ID: 0000-0002-3161-2179

ӘДЕБИЕТ

- [1] Albekov T., Alpysbaeva K., Auyesbayeva P. Distinctive and educational features of Kazakh folklore by the example of «Words of Ancestors». Revista ESPACIOS. Vol.38 (№ 45). – 2017.
- [2] Гацак В.М. Предисловие к книге: Типология народного эпоса. – Москва: Наука, 1975.
- [3] Қоңыратбаев Ә. Эпос және оның айтушылары. – Алматы: Қазақстан, 1975.
- [4] Бауаев К.К. Этно-культурный статус и эпические архетипы // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2-1.
- [5] Бердібаев Р. Бес томдық шығармалар жинағы. Том 1. Алматы: Қазығұрт, 2005.
- [6] Қасқабасов С. Жаназық. Әр жылғы зерттеулер. Астана: Аударма, 2002.
- [7] Қисса Дотан Құбақанбайұғлы. – Қазан: Каримовтар, 1915.
- [8] Нысанбайұлы Н. Дотан бала. – ОҒК: Ш: 798.
- [9] Бабалар сөзі. Жүзтомдық. Том 52. – Астана: Фолиант, 2008.
- [10] Қазақ ауыз әдебиетінің қазынасы. Дастандар. Том 2. – Үрімші: Шыңжаң Халық баспасы, 2011.

- [11] Батырлар жыры. – Алматы: Ғылым, 1964.
 [12] Аймұхамбет Ж.Ә., Кенжалин Қ.К. Көне және қаһармандық эпос кейіпкерлерінің жүйесі: мифологиялық парадигма. – БҚМУ Хабаршысы. – № 1(65) – 2017.
 [13] Ыбыраев Ш. Эпос әлемі. – Алматы: Ғылым, 1993.
 [14] Қазақ фольклорының типологиясы. – Алматы: Ғылым, 1981.
 [15] Байғанин Н. Құбығұл. – ОҒК:Ш:414. – 45 б.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Albekov T., Alpysbaeva K., Auyesbayeva P. (2017) Distinctive and educational features of [2] Kazakh folklore by the example of «Words of Ancestors». Revista ESPACIOS. Vol.38 (Nº 45). Pág. 33. (англ.)
 [3] Аймұхамбет Ж.А., Кенжалин Қ.К. (2017). Система персонажей древнего и героического эпоса: мифологическая парадигма. Вестник ЗКГУ. № 1(65).
 [4] Слова предков (2008). Стотомник. Том 52. Астана, Фолиант.
 [5] Байғанин Н. (1949). Құбығұл. ЦНБ, Ш:414.
 [6] Героический эпос (1964). Алматы, Ғылым.
 [7] Бауаев К.К. (2015). Этно-культурный статус и эпические архетипы. Современные проблемы науки и образования. 2015. № 2-1.
 [8] Бердибаев Р. (2005). Собрание сочинений в пяти томах. Том 1. Алматы, Казыгурт.
 [9] Гацак В.М. (1975). Предисловие к книге: Типология народного эпоса. Москва, Наука.
 [10] Фольклорные сокровища казахского фольклора (2011). Дастаны. Том 2. Уримши, Шынжан Халық баспасы.
 [11] Типология казахского фольклора (1981). Алматы, Ғылым.
 [12] Касқабасов С. (2002). Жаназык. Исследования разных лет. Астана, Аударма.
 [13] Кисса Дотан Кубақанбайұғлы (1915). Казан, Каримовтар.
 [14] Қоныратбаев А. (1975). Эпос и его сказители. Алматы, Қазақстан.
 [15] Нысанбайұлы Н. Дотан бала. ЦНБ, Ш:798.
 [16] Ыбыраев Ш. Мир эпосов. Алматы, Ғылым.

REFERENCES

- [1] Albekov T., Alpysbaeva K., Auyesbayeva P. (2017) Distinctive and educational features of Kazakh folklore by the example of «Words of Ancestors». Revista ESPACIOS. Vol.38 (Nº 45).
 [2] Gatsak V.M. (1975). Predisloviye k knige: Tipologiya narodnogo eposa. Moskva, Nauka.
 [3] Qonyratbaev A. (1975). Epos jane onyn aytwshylary. Almaty, Qazaqstan.
 [4] Bauayev K.K. (2015). Etno-kulturnyy status i epicheskiye arkhetypy. Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. № 2-1.
 [5] Berdibaev R. (2005). Bes tomdyq shygarmalar jinagy. Tom 1. Almaty, Qazygurt.
 [6] Qasqabasov S. (2002). Janazyq. Ar jylgy zerttewler. Astana, Awdarma.
 [7] Qissa Dotan Qubaqanbayugly (1915). Qazan, Karimovtar.
 [8] Nysanbayuly N. (1941). Dotan bala. OGK, Sh:798.
 [9] Babalar sozi (2008). Juztomdyq. Tom 52. Astana, Foliant.
 [10] Qazaq awyz adabietinin qazynasy (2011). Dastandar. Tom 2. Urimshi, Shynjan Galyq baspasy.
 [11] Batyrlar jry (1964). Almaty, Gylym.
 [12] Aymuxambet J.A., Kenjalin Q.K. (2017). Kone jane qaharmandyq epos keyipkerlerinin juyesi: mifologiyalyq paradigma. BQMW Хабаршысы. № 1(65).
 [13] Ybyraev Sh. (1993). Epos aleml. Almaty, Gylym.
 [14] Qazaq folklorynyn tipologiyasy (1981). Almaty, Gulum.
 [15] Bayganin N. (1941). Qubygul. OGK, Sh: 414.